

УДК 330.3

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І НАПРЯМИ РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗИ

PROBLEM AREAS DEVELOPMENT AND DISTRIBUTION OF PROFIT INDUSTRIAL ENTERPRISES UNDER THE CRISIS

Кавтиш О.П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Трохименко М.Ю.

магістр,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті виділено проблеми формування, а також напрями розподілу прибутку в сучасних кризових умовах для промислових підприємств, оскільки в таких непростих умовах необхідне більш швидке реагування на зміну господарської ситуації для підтримки стійкого фінансового стану і постійного вдосконалення виробництва відповідно до зміни кон'юнктури ринку. Прибуток є показником, що найбільш повно відображає ефективність виробництва, обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості, тому необхідно всі сили спрямувати на підвищення прибутковості діяльності.

Ключові слова: чистий прибуток, витрати виробництва, підприємницька діяльність, рентабельність, збиток.

В статье выделены проблемы формирования, а также направления распределения прибыли в современных кризисных условиях для промышленных предприятий, поскольку в таких непростых условиях необходимо более быстрое реагирование на изменение хозяйственной ситуации для поддержания устойчивого финансового состояния и постоянного совершенствования производства в соответствии с изменением конъюнктуры рынка. Прибыль является показателем, наиболее полно отражающим эффективность производства, объем и качество произведенной продукции, состояние производительности труда, уровень себестоимости, поэтому необходимо все силы направить на повышение прибыльности деятельности.

Ключевые слова: чистая прибыль, издержки производства, предпринимательская деятельность, рентабельность, убыток.

The article was selected problems of formation and directions of profit distribution in the current crisis for the industry. Indeed, in such difficult conditions need a faster response to changing economic situations in order to maintain stable financial position and continuous improvement of production according to changing market opportunities. Profit is an indicator that best reflects the efficiency of production, volume and quality of production, the state of labor productivity, the level of cost, so you need to send all the power to improve the profitability of operations.

Keywords: net income, costs of production, business activity, profitability, loss.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Запровадження ринкових відносин в Україні здійснювалося в умовах переорієнтації господарських зв'язків підприємств, відсутності управлінського досвіду роботи в ринковому середовищі, недостатнього розвитку ринків та їхньої інфраструктури, що призводило до виникнення кризових явищ на макро-, мезо-, мікро- і субмікрорівні. За таких умов значного поширення на підприємствах набула криза прибутковості.

За умов розвитку ринкових відносин різні напрями фінансово-господарської діяльності підприємств будь-якої форми власності, які пов'язані як із поточною діяльністю, так і з вирішенням завдань тактичного та стратегічного менеджменту, насамперед, пов'язані з раціональним формуванням та перерозподілом фінансових ресурсів для досягнення визначених фінансових результатів. При цьому, враховуючи різні аспекти та горизонти планування діяльності підприємства, найважливішим є процес управління прибутком як процес дослі-

дження і прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. З'ясуванню сутності й природи прибутку значну увагу приділяли представники зарубіжної економічної та фінансової науки. Внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили такі вчені: Д. Гелбрейт, Ф. Найт, Дж. Робінсон, Е. Сайке, П. Самуельсон, Р. Харрод, Е. Чемберлін, Й. Шумпер та ін. Значну увагу питанням формування та використання прибутку підприємств приділено в працях таких вітчизняних учених-економістів, як: І.О. Бланк, М.Д. Білик, С.М. Баранцева, Г.Г. Кірейцев, С.В. Мішина, В.В. Худа та ін.

Значну увагу дослідженню проблеми економічного аналізу фінансових результатів і сутності прибутку приділяють провідні українські вчені-економісти: Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, С.Ф. Голов, Н.М. Ткаченко, О.В. Лишиленко та В.Г. Швець [3–8]. Ці дослідники під прибутком розуміють джерело господарських засобів і відповідних резервів, збільшення капіталу внаслідок діяльності та фінансовий результат [9].

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є окреслення проблем формування і виділення напрямів розподілу прибутку промислових підприємств в умовах кризи для покращення прибутковості підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ринкова економіка визначає конкретні вимоги до системи управління підприємствами. Необхідно більш швидко реагування на зміну господарської ситуації для підтримки стійкого фінансового стану і постійного вдосконалення виробництва відповідно до зміни кон'юнктури ринку.

Акціонерне, орендне, приватне або іншої форми власності підприємство, отримавши фінансову самостійність і незалежність, мають право вирішувати, на які цілі і в яких розмірах спрямовувати прибуток, що залишився після сплати податків до бюджету та інших обов'язкових платежів і відрахувань.

Прибуток є показником, що найбільш повно відображає ефективність виробництва, обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості. Фінансові ресурси використовуються підприємством у процесі виробничої та інвестиційної діяльності. Вони знаходяться в постійному русі і перебувають у грошовій формі лише у вигляді залишків грошових коштів на розрахунковому рахунку в комерційному банку та в касі підприємства.

Підприємство, піклуючись про свою фінансову стійкість і стабільне місце в ринковому господарстві, розподіляє свої фінансові ресурси за видами діяльності і в часі. Отримання прибутку є обов'язковою умовою функціонування підприємства.

Будучи джерелом виробничого і соціального розвитку, прибуток займає провідне місце в забезпеченні самофінансування підприємств і об'єднань, можливості яких багато в чому визначаються тим, наскільки доходи перевищують витрати.

Прибуток – об'єктивна економічна категорія товарно-грошових відносин. Формування регульованого ринку товарів супроводжується підвищенням ролі прибутку в системі показників економічної характеристики діяльності підприємств. До того ж прибуток – реальна база оподаткування і, як правило, джерело сплати податків.

Прибуток займає одне із центральних місць у загальній системі вартісних інструментів і важелів управління економікою. Це виражається в тому, що фінанси, кредит, ціни, собівартість та інші важелі прямо чи опосередковано пов'язані з прибутком. А аналіз фінансових результатів діяльності підприємства дає змогу отримати найбільше число ключових (найбільш інформативних) параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків і збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках із дебіторами і кредиторами.

Прибуток являє собою кінцевий фінансовий результат, що характеризує виробничо-господарську діяльність усього підприємства, тобто становить основу економічного розвитку підприємства. Зростання прибутку створює фінансову основу для самофінансування діяльності підприємства, здійснюючи розширене відтворення. За його рахунок виконується частина зобов'язань перед бюджетом, банками та іншими підприємствами.

Таким чином, прибуток набирає величезної ваги для оцінки виробничої та фінансової діяльності підприємства.

За рахунок відрахувань від прибутку до бюджету формується основна частина фінансових ресурсів держави, регіональних і місцевих органів влади, і від їх збільшення значною мірою залежать темпи економічного розвитку країни, окремих регіонів, примноження суспільного багатства і в кінцевому підсумку – підвищення життєвого рівня населення.

Прибуток являє собою різницю між сумою доходів і збитків, отриманих від різних господарських операцій, саме тому він характеризує кінцевий фінансовий результат діяльності підприємств.

Основними показниками прибутку, що використовуються для оцінки виробничо-господарської діяльності, виступають: балансовий прибуток, прибуток від реалізації продукції, що випускається, валовий прибуток, оподатковуваний прибуток, прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, або чистий прибуток.

Оскільки основну частину прибутку підприємства одержують від реалізації продукції, що випускається, сума прибутку знаходиться під взаємодією численних факторів: зміни обсягу, асортименту, якості, структури виробленої та реалізованої продукції, собівартості окремих

виробів, рівня цін, ефективності використання виробничих ресурсів.

Оскільки прибуток є різницею між обсягом виробленої продукції і її собівартістю, то її величина і темпи зростання залежать від первинних факторів виробництва, які впливають на прибуток через систему показників обсягу промислової продукції і витрат виробництва.

Основні фактори	Взаємозалежні чинники
Прибуток (збиток) від реалізації товарів	Обсяг продажу товарів
Прибуток від неторгової діяльності	Роздрібні ціни на реалізовані товари
Сальдо доходів і витрат по позареалізаційних операціях	Витрати обігу
Прибуток (збиток) від реалізації основних фондів	Витрати, що відносяться на прибуток

Механізм впливу фінансів на господарство, на його економічну ефективність знаходиться не в самому виробництві, а в розподільних грошових відносинах. Характер їх впливу на виробництво залежить від того, наскільки конкретна система розподілу, форми і методи її організації відповідає об'єктивним потребам суспільства, рівню розвитку продуктивних сил, економічним інтересам держави, підприємств і кожного окремого працівника.

У разі порушення цієї відповідності процес підвищення ефективності виробництва починає стримуватися. Розподіл прибутку є складовою частиною загальної системи розподільних відносин і, мабуть, нарівні з розподілом доходу фізичних осіб – найголовнішою.

Конкретні форми і методи розподілу прибутку постійно видозмінюються і розвиваються зі зростанням суспільного виробництва і зі зміною завдань, що стоять перед економікою. Кожен етап у взаєминах між бюджетом і підприємством із приводу розподілу прибутку породжує нові форми і методи цього розподілу.

По суті, розподіл прибутку слід розглядати в трьох напрямках:

Рис. 1. Схема розподілу прибутку

Прибуток розподіляється між державою, власниками підприємства і власне підприємством. Пропорції цього розподілу значною мірою впливають на ефективність діяльності підприємства як позитивно, так і негативно.

Взаємовідносини підприємств і держави з приводу прибутку будується на основі оподаткування прибутку. Було б раціонально, якби розмір податкових платежів із прибутку не перевищував третини балансового прибутку. В іншому разі втрачаються стимули до підвищення ефективності роботи підприємства і отримання прибутку.

Решта дві третини могли би бути розподілені між власниками (акціонерами і засновниками) і самим підприємством. Цей розподіл залежить від багатьох факторів. У період технічного переозброєння і модернізації виробництва, освоєння нових видів продукції і нових технологій підприємство вкрай потребує фінансових ресурсів, і надати їх повинні передусім власники. Однак це не означає, що вони повинні відмовитися від своїх очікувань і не отримувати дохід на вкладений капітал.

За законами ринкової економіки ніхто, крім власників, не зобов'язаний надавати грошові кошти для фінансового оздоровлення. Із ситуації є два виходи:

1. визнання підприємства банкрутом та погашення боргів за рахунок реалізації майна;
2. покриття збитків і заборгованостей за рахунок коштів власників.

У першому випадку може не вистачити майна на покриття боргів або ж воно буде складатися з важко реалізованих або неліквідних активів. Тоді визнання підприємства банкрутом не принесе задоволення нікому із зацікавлених сторін: ані кредиторам, ані працівникам підприємства, ані власникам, ані державі.

У другому випадку власники або повинні добровільно відмовитися від своєї власності і передати акції своєму підприємству для подальшої їх реалізації за гроші, або внести кошти на покриття збитків і заборгованостей.

На підприємстві розподілу підлягає прибуток після сплати податків і виплати дивідендів. Із цього прибутку також сплачуються деякі податки в місцеві бюджети і стягуються економічні санкції.

Розподіл цієї частини прибутку відображає процес формування фондів і резервів підприємства для фінансування виробничого і соціального розвитку. В умовах ринкового господарства держава не втручається в процес розподілу прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків.

Розподіл прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, регламентується внутрішніми документами підприємства, як правило, в обліковій політиці. Деякі аспекти розподільного процесу фіксуються в статуті підприємства.

Розподіл прибутку на соціальні потреби включає в себе витрати з експлуатації соціально-побутових об'єктів, що знаходяться на балансі підприємства, фінансування будівництва об'єктів виробничого призначення, проведення оздоровчих культурно-масових заходів і т. д.

На практиці можливе застосування різних методик планування прибутку, які можна класифікувати за трьома групами:

- 1) традиційні методи;
- 2) методи маржинального аналізу;
- 3) економіко-математичні методи.

Важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості відіграє розмір резервного капіталу. У ринковому господарстві відрахування в резервний капітал носять першочерговий характер. Наявність і приріст резервного капіталу забезпечують збільшення акціонерної власності, характеризують готовність підприємства до ризику, з яким пов'язана вся підприємницька діяльність, забезпечують можливість виплати дивідендів за привілейованими акціями навіть за відсутності прибутку поточного року, покриття непередбачених витрат і збитків без ризику втрати фінансової стійкості.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В умовах ринкової економіки значення прибутку величезне. Прибуток є основним джерелом власних коштів фірми. З одного боку, прибуток

розглядається як результат діяльності фірми, з іншого – як основа подальшого розвитку. Для країни прибуток підприємств означає наповнюваність дохідної частини бюджету, можливість вирішення соціальних проблем країни або регіону. Свою роль відіграють і збитки. Вони висвітлюють помилки і прорахунки в напрямі засобів, організації виробництва і збуту продукції.

Основною метою підприємницької діяльності підприємств стало отримання прибутку, який є найважливішим джерелом і передумовою збільшення капіталу, зростання доходів підприємства та його власників. Цієї мети можна досягти лише за оптимальної організації фінансів на підприємствах, що дає змогу не тільки зміцнити їхнє фінансове становище і конкурентоспроможність, а й забезпечити фінансову стабільність у країні.

Для підвищення ефективності роботи підприємства першорядне значення має виявлення резервів збільшення обсягів виробництва і реалізації, зниження собівартості продукції (робіт, послуг), зростання прибутку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кривицька О.Р. Формування прибутку підприємства у ринкових умовах: автореф. дис. ... к.е.н. / О.Р. Кривицька. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 20 с.
2. Бойчук В.А. Моделювання адаптивного управління прибутком підприємства / В.А. Бойчук, О.В. Проскурович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 71–76.
3. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: [підручник] / За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця; 5-е вид., перероб. та доп. – Житомир: Рута, 2003. – 726 с.
4. Верига Ю.А. Еккаунтинг ефективності вкладення капіталу в торговельну сферу. Теоретичні аспекти системи еккаунтингу: [монографія] / Ю.А. Верига, С.М. Деньга. – Полтава: ПУСКУ, 2002. – Ч. 1. – 355 с.
5. Голов С.Ф. Управленческий учет как фактор повышения качества корпоративного управления / С.Ф. Голов // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2003. – № 20. – С. 4–10.
6. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: [підручник] / Н.М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2002. – 784 с.
7. Лишиленко О.В. Теорія бухгалтерського обліку: [навч. посіб.] / О.В. Лишиленко. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. – 215 с.
8. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: [навч. посіб.] / В.Г. Швець. – К.: Знання-Прес, 2003. – 444 с.